

zori socialne razlike. Po njej prideta v bajti dva prašiča na osem oseb, na trdni kmetiji pa dva prašiča na tri osebe! S tem je avtor sam zavrzel preglednico na str. 79. in popravil storjeno napako.

Möderndorferjev spis spada brez dvoma med najboljša dela o naši vasi. Tehtna so zlasti poglavja o živinoreji, bilanci, davkih in dolgovih. Želeti je, da bi tej prvi temeljiti analizi sledile še druge iz vseh tipičnih vasi in pokrajin. Slabe strani njegovega dela izvirajo iz napak nekaterih krogov slovenskega znanstvenega okolja: iz pretiranega ruralizma, ki si je postavil statistiko za idol, ter iz premajhnega teoretičnega znanja.

Möderndorferja pa odlikuje še nekaj. Pokazal je na izhod iz krize. Ta izhod ni plod kompleksov neke dogme ali uvožene doktrine. Izoblikoval si ga je v svojem plodnem življenju, v živi zvezi z ljudsko bedo in borbo. Njegov nazor je sad boja in študija na domači zemlji.

V tem je veliki pomen Möderndorferjeve knjige.

I. Bratko.

Kulturni obzornik

Džambul-Sulejman Stalski

Ponavadi se začenjajo literarne revolucije s tem, da uplahne besedni patos, da se lomi stari slog. V največjo poezijo se vrinejo svetoskrunske vrstice, ki zvenijo spočetka kot disonanca, kot rezka disharmonija ter ustvarjajo na ta način novo harmonijo. Dober literat ne sme podcenjevati besedne revolucije. Reformatorju besede mečejo polena pod noge, literati-epigoni, krevsajoči po izhojenih poteh, se zgražajo nad njegovo „vulgarnostjo“. Ostra beseda jih piči bolj kot vse ostalo, saj jim je to poklicno najbližje. Aleksander Blok je vrgel med svoje lahkokrile pesmi o Prekrasni Dami ognjemete uličnih izrazov in že so ga prijatelji-simbolisti proglasili za izdajalca. In kakšni so bili ti izrazi? „Čik“, „prostitutka na trgu“, „smrdljive kočije“, „posvaljkane čepice“... Največji revolucionar besede, Majakovskij, pripoveduje z rahlo ironijo o prvotni nepopularnosti svoje pesnitve „Oblak v spodnjicah“. Kdo se je zavzel zanjo? V tistih časih (1915. l.) so potrebovale poezije le rahločutne velikomestne gospodične. Če so vpraševale knjigotržca: „Oblak...“, je ljubeznivo dodajal: „... v spodnjicah?“. In že so zbežale, ker naslov res ni lep...

Da se literati tako trmasto in hudobno grizejo zaradi besede, ni seveda nič čudnega. Da le ustreza beseda vsebini njihovega dela. Beseda je hudo trdovratna reč. Drži ti pisatelja v krempljih in ga zlepa ne izpusti. Sodobni ruski pesnik Nikolaj Asejev pripoveduje, kako je 1927. l. obiskal Gorkega v Sorrentu. Med drugim mu je deklamiral sodobne ruske pesnike, Kirsanova, Selvinskega. Spočetka je Gorki nezaupno molčal, tretja in četrta pesem ga je ogrela in vzradoščen je vzkliknil: „Ampak brati pa znate, batenka, lepo! Če vi deklamirate, ne propade nobena pesem!“ Ni se mu dalo takoj priznati vrednosti nove govorniške poezije, zato je zvrčal vse le na lepo deklamacijo. To je trma. To so tradicije že ustaljene, kanonizirane visoke besede. V mladosti je Gorki sam zvrnil v kotel tedanje literature grobosti in robotosti volžke govornice, bosjaškega žargona. A tisti časi so minili in Gorkega je že malce neprijetno dirnil novi uplah patosa.

V ruski poeziji so se izvršile pač največje reforme, kar jih pozna svet pegazov. Prenesti knjižno pesem v glas, v dvorano, na letake, to je teže, kot bi si kdo mislil. Ni šlo kar čez noč. Romantik Bagricki (umrl 1934) ima poleg pesniško novih vrstic s svežo ukrajinsko melodiko še mnogo starih prijemov. Blokovi „Dvanajst“

so mešanica dveh svetov, dveh kultur in seveda tudi dveh jezikov. Zraven mogočnega (novo): Revolucjonni, deržite šag! — utripa zagonetni simbolistični konec: A vperedi Jisus Kristos v belom venčike z rož. — (A spredaj Jezus Krstus, v belom venčku iz rož.) Iz prvega citata je razvijal Majalovski svojo poezijo Levih Maršev, kajti Blok je omagal, ko je utihnila Revolucija in se začela vsakdanja mogočna borba brez vseh Velikih Začetnic. Toda v doprevratnem Majakovskem so tudi še mrgoleli nešteti svetopisemski liki, čeprav v razdrapanih haljah. Zraven klika: „Hej nebo! Kapo z glave! Jaz grem!“ (Oblak v spodnjicah) je pesnik še prenašal razne križe na razne Golgote. Zadnja leta sta proslula dva velika pesnika dveh prej tako zatiranih narodov, ki nista izvedla nobene literarne revolucije: Lezginec (kavkaški narod) Sulejman Stalski, ki ga je Maksim Gorki imenoval „Homerja 20. stoletja“ in kazah Džambul. Zakaj?

Sodobna ruska poezija kljub svoji rezki specifični noti ne odklanja ogromnih mednarodnih zakladov, sprejema vase vse, kar ji je oblikovno in jezikovno sicer tuje, ampak vsebinsko sorodno. Ne moremo si več misliti sodobnega poeta brez nove besedne specifikke in vendar nas navdušuje kazahski akin (pesnik-improvizator) Džambul, ki je prenesel vse orientalske tradicije v našo dobo in oživil z duhom novega časa stare metafore. Isto velja za Sulejmana Stalskega. Tradicije! Nikakor nočem reči, da sodobni ruski pesniki-agitatorji podcenjujejo tradicije. Narobe! Globoko jih proučavajo, da jih laže izpremenijo ali razbijajo, kakršna je pač tradicija. Vsekakor je to svojevrstna dedičnost! Tega pa nista storila oba velika orientala. Seveda so njune pesmi vsebinsko popolnoma nove. Kdor si danes predstavlja azijsko poezijo kot rafinirano opevanje črnookih devic-srn v pokrivalih, ne ve nič o novi Srednji Aziji. Vsebinska je nova in tudi ni orientalsko lokalna. Džambul in Stalski pojeta, vsak po svoje, o novi radosti, o novem samostojnem življenju stotine narodov. Oba sta v svojem mišljenju klasika: vse je mirno, dostojanstveno, častitljivo v najboljšem pomenu teh besed. V primeri z Majakovskim sta sicer premalo konkretna, a vendar plastična in globoko točna. Vse to je novo: vsebinska. To jima je dalo kipeče življenje njunih obnovljenih narodov. To jima je dala možnost, da se njune pesmi širijo povsod (Moskva prevaja in objavlja čečenske, inguške, ukrajinske, gruzinske, kirgizke, tatarske, azerbajdžanske, armenske, beloruske in druge tvorbe).

Vsebinska je nova. Ostalo — oblika in vse, kar spada k njej, je res trmasto tradicionalno. Svoje pesniške primere jemljeta le redko iz industrialnega in ljudskega miljeja, pač pa večinoma iz neizpremenjene prirode. Toda to še ni slepa tradicija, porečete. Ampak oba uporabljata s prav orientalsko gostobesednostjo južne ornamente: dragulje, bisere in podobne rekvizite. Sta pa iz najubožnejših ljudskih slojev in sta mnogo pretrpela v svojem življenju: pravih biserov sta videla presneto malo. No, to je pač tradicija orientalske poezije, tisti biseri. In vendar so pesmi tako sveže! Ne bom trdil, da ugajajo pesmi Džambula in Stalskega samo zaradi nekakšne posebne osebne miline in genialnosti; koliko lepih pesmic je zavrgel prevrat! — Ne, v prvi vrsti učinkujejo zaradi svojega izrazito govorniškega značaja. Oba pesnika sta obenem pevca, sama izvajata svoje pesmi, vse te do viška plastične tvorbe so nekomu naslovljene, kar se podčrtava z vsako vrstico, z vsako kitico. To pojasnjuje ogromni uspeh njunih pesmi.

Danes sta postala Džambul in Stalski internacionalna prvič zaradi razcveta nove kulture, ki ne pozna jezikovnih in narodnih mej, drugič, ker le socialnost omogoča mednarodno naziranje ter mednarodne okuse, tretjič, ker sta svojevrstna predstavnika govorniške poezije, ki ima edina smisel in bodočnost.

Jurij Rus.